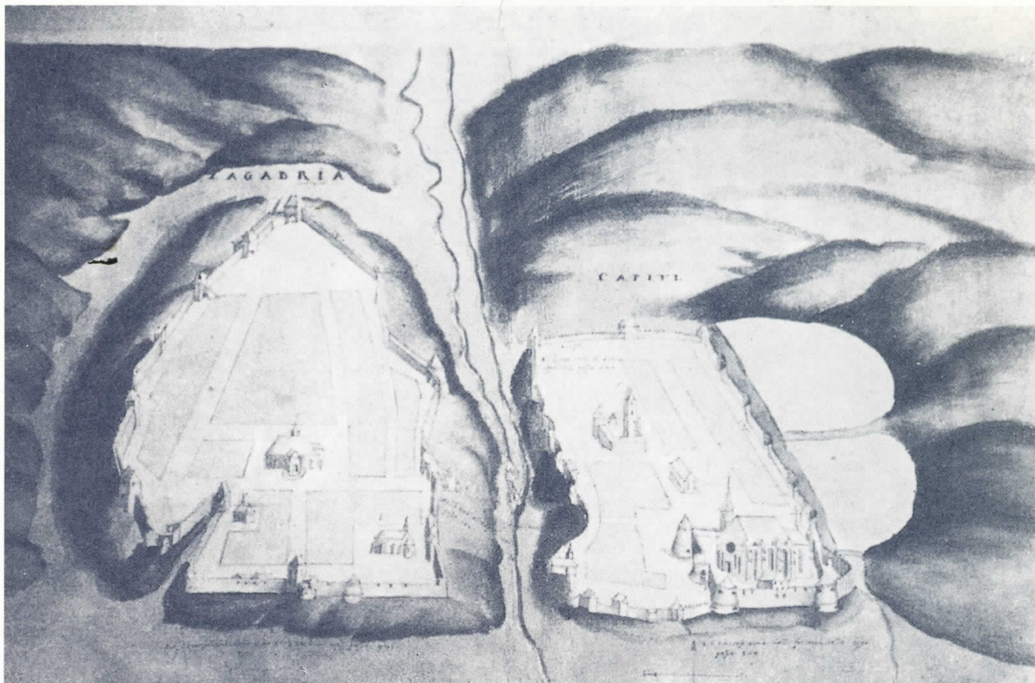

MARIJA JURIĆ ZAGORKA

KĆI LOTRŠČAKA

Stari nacrt Zagreba iz 16. st.

Dragutin Domjanić

PRI KAMENITIH VRATIH

Z oltara v črnu noč
Do luči luč trepeče,
Molitvah vručih žar,
Gori iz vsake sveče.

I moja naj se sad
Molitva tiha zdiže,
Kad nebo čuje me
I kad nam vsim je bliže.

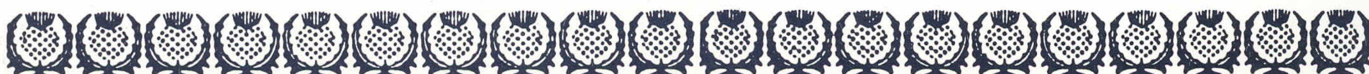
Tam drage oči su,
Kaj mrak nigdar ne zmuti,
Tam dobro srce je,
Kaj vsaku žalost čuti.

O, drage oči, vi,
Poglečte me v toj noči
I svetla dajte mi
Vu tugi kak v slepoči.

O, dobro srce, ti
Poslušaj me ž višine,
Kak teško mi je tak,
Kad duša moja gine.

I če tak mora bit,
Če vračtva ni tim bolim,
Daj meni mira bar,
To, samo to, ja molim.

(*Kipci i popevke,* 1917)

Naslovna strana J. Kljaković: Borba Griča i Kaptola

Zagreb 1827.

Gričani, budite dobri, budite vjerni,
ljubite svoj grad
sagradio ga je zavjet dobrote,
vjernosti i ljubavi.

Tako Manduša govori svojim sugrađanima u krčmi svoga oca, pričajući priču o postanku grada.

Krčma!?

Ali, ne kao zadimljeno, alkoholnim parama i propalim sudbinama zaglušeno mjesto krležijanske proze, nego prostor za ljude različitih staleža, bogate i siromašne, dobre i zle koji se svađaju i mire, plaču i vesele, griješe i kaju.
Ne, kao simbol provincijalnosti i nemoći, zatvorenosti u uske okvire vlastite samozadovoljnosti.
Već kao simbol mûka opakih jezika, zaustavljene mržnje i odgođene osvete.

Božji mir – franga
da ljudi oproste jedni drugima,
da zaborave zlo
da budu vjerni gradu,
da budu dobri ljudima
da vole i grad, i ljude i život.
Za puk je važan svetac,
Emerik, Marko ili Lucija, svejedno.
Svaki ima svoga!

Manduši vila govori:

»Traži duše zavađene braće. Traži ih u gradu, kulama, dvorcima... svuda. Kad ih nađeš, pomiri ih. Jer znaj: dok ih nisi našla i pomirila, nikad u tom rodu mira i sloge.

Nije li ovo vrijeme naše, današnje?
Ili je to vrijeme uvijek sadašnje!

Ako je Gundulić Dubravkom spjevao himnu slobodi, onda je Zagorka Mandušom zavjetovala dobrotu i ljubav Zagrebu.

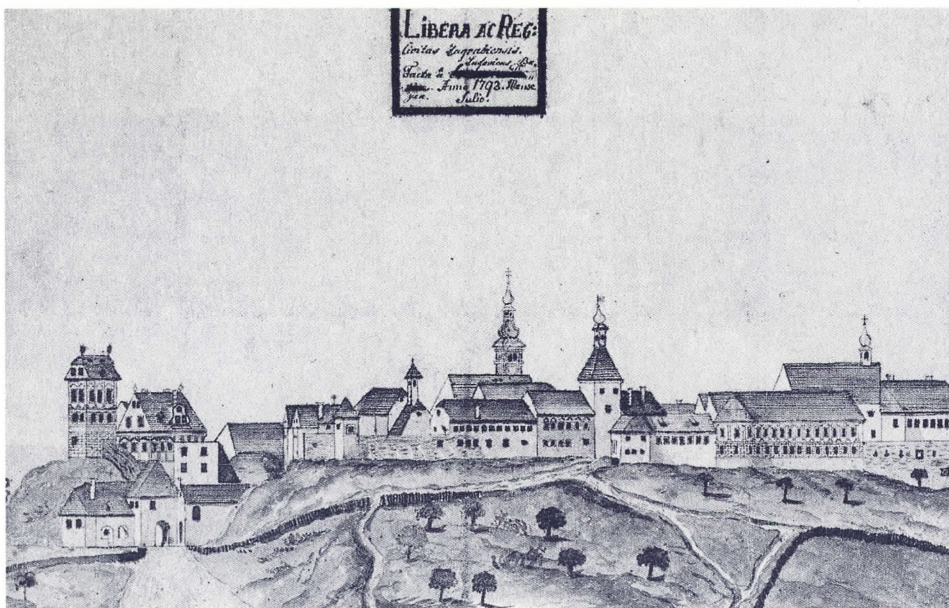
Tri književna barda pisala su o Zagrebu: Šenoa, Matoš i Krleža. Rekla bih, četvrti je Zagorka.

Šenoa je vidio Zagreb ljepšim i ljude boljim, nego što su bili.
Matoš ih je hvalio i kudio.
Krleža ih je kritizirao i napadao.
Zagorka ih je pomirila tražeći ono dobro o ljudima i gradu.

Željka Turčinović

← Snimio: Marko Čolić

Grič 1792.

LEGENDA O MANDI JOŠ I DANAS ŽIVI

Odlomak iz knjige »Kći Lotrščaka« Marije Jurić Zagorke str. 21–22. Izdanje 1983. STVARNOST Zagreb, Frankopanska 11 i SN LIBER Zagreb, Savska 16.

Prije, bogzna koliko godina, bio je tu gdje je sada naša slavna varoš pusti brijeg. Jednog dana uzjaše mladi hrvatski ban negdje daleko bijelog konja i s nekoliko svojih vitezova pođe na put. Ide ban. Ide i dođe baš u ovaj kraj. Putem nigdje nije našao vode i žeđ mu osušila usta. Samo što ne izdahne. I njegove vitezove bacila žeđ s konja, pa kao da su mrtvi. A mladi se ban još drži, ide naprijed, ide i dođe baš tu ispod brda gdje je sada Manduševac. Spazi mladu, lijepu djevicu. Stoji ona s vrčem u ruci, a kraj nje teče živo vrelo. Voda kao srebro! Ban hoće potrčati k vrelu, ali ga žeđ slomi. On padne na zemlju pa uzdahne:

»Oj, djevojko, tko si?«

A ona se oglasi pa kaže:

»Manda mi je ime.«

»Mando... dušo... zagrabi...!« Više nije mogao i klone kao mrtav. Djevojka napuni vrč srebrne hladne vode, prhne poput ptice k nepoznatom vitezu i milo mu govori.

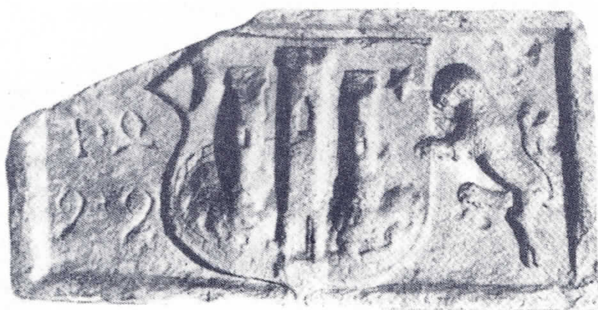
»Napojit ću te, mladi junače, ali znaj: tko se napije s ovog vrela, ne može više nikada ostaviti ovaj kraj!« I ona ga napoji, a on kao da je skrnuo život. Snaga mu se vrati, digne se i stane na noge. Djevojka napoji i njegove vitezove i svi kao da su uskrsnuli: živi, zdravi i vedri. Ali nisu mogli ići svojim putem.

Gledaju lijepu goru i divni kraj i stoje. Baš kao da su zarobljeni. I tako mladi ban ostane tu. Oženi se *Mandušom* zlatokosom, sagradi na ovom pustom brdu slavni grad sa sedam tornjeva, prozove ga Zagreb, a vrelo koje mu povrati život MANDUŠEVAC. I banica *Manduša* zalijevala je vrtove i vinograde čudnovatom vodom iz Manduševca i nikad nije bilo suše, sve je cvalo i rodilo.

Potekoše o legendarnoj *Mandi* i stihovi u narodu:

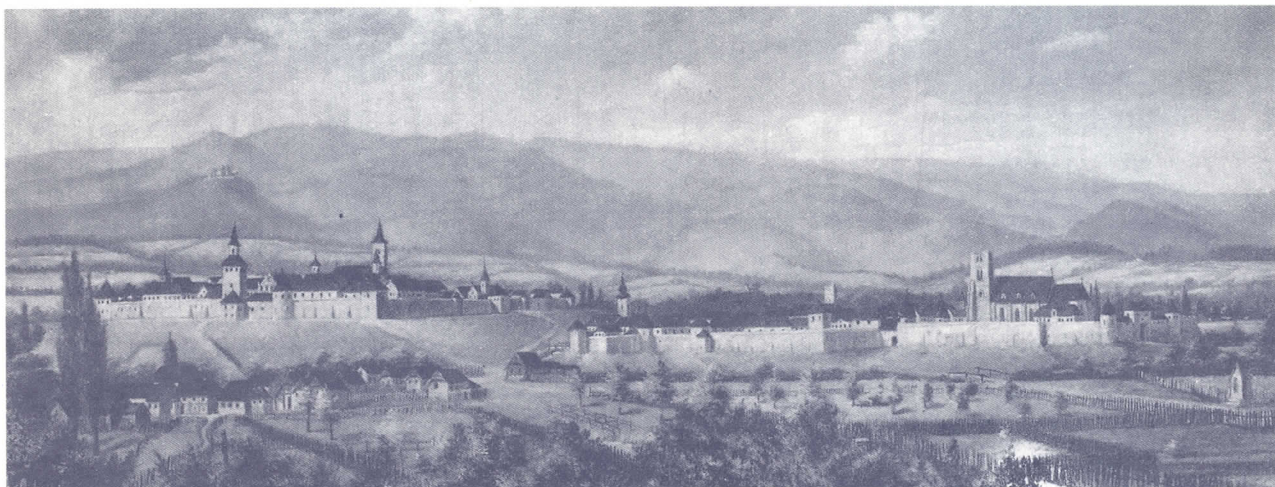
Ta dična djevojka Manda,
nek podsjeća sve nas za svagda,
što s vrčem s izvora hladna
zagrabi vode svježe
i umornu banu pruži,
da golemu žeđ utaži.

Po legendi i danas što živi,
i od usta do usta kruži.
Po humanom činu njenom
i ZAGREB dobi ime,
a izvor po imenu njenom,
MANDUŠEVAC,
za dičit se njime.

Grb grada Zagreba iz 1489. g.

Zagreb početkom 16. st.

GRIČ. Idite noću na Grič i kao iz misterijskog fonografa čut ćete pouku toga grada, te zemlje, toga naroda, vidjet ćete gričke duhove: kraljeve i banove, izdajice i mučenike, prokletnike i budioce. Vaša duša, u dodiru sa samom sobom u prošlosti, s predačkom dušom, ojačat će kao izraz cijelog historijskog životnog niza i principa, izgubivši slabost efemerne pojedinačnosti i primivši u sebe sve osjećajne energije kolektivne prošlosti. Tako dugo dok nas može revoltirati revolt Matije Gupca i zanositi žrtva Zrinjskog i posljednjeg Frankopana, oni nisu mrtvi i žive u nama kao dijelovi probuđene naše energije. Koji nemaju sposobnosti da se u dodiru s historijskim mjestom, živim simbolom kontinuiteta narodne vitalnosti, intuitivno okoriste energijama što odovud izviru, ne mogu nikad postati nastavljači kolektivnog i historijskog determiniranog nacionalnog zadatka. – *V, 176–177.*

* * *

KAPTOL. Kaptol, nekad antagonist Griča, drugi je stari Zagreb sasvim zasebnog života i obilježja. Tu je središte naše crkvene aristokracije koja je bogata ako i ne svemožna kao prije, dok je svjetovno naše plemstvo ostatak ostatka. To crkveno plemstvo se drži jer nije birano po rodu i jer se regrutira iz narodnih, najviše seljačkih i malograđanskih, iz demokratskih redova. Kažu da Kaptol posjeduje pola milijarde. To je najveći hrvatski kapital, i nema sumnje da se njime koristi svećenstvo više no narod koji ga pokloni crkvi. Vjerski, katolički interesi su danas u Hrvatskoj jedini novčano očuvani mada je kapital najmanje potreban baš za religijske interese... – *V. 177*

A. G. Matoš

Zagreb u 17. st.

PORIJEKLO IMENA GRADEC (GRIČ)

- u latinskim ispravma brdo na koje je varoš sagrađen zvalo se »GRECZ«, »GRADYZ«
- ime GREC (GRIČ) nastalo je od stare slavenske riječi g r a d e c, koja znači m a l i g r a d
- u 15. st. po imenu tog brda prozvao se grad »od brda Gradeca« ili »grad brda zagrebačkog Gradeca«

O POSTANKU I NEKIM OSOBITOSTIMA GRADECA (1242–1850)

– 1094. nastaje biskupski Zagreb (srednjovjekovno slavensko (hrvatsko) naselje) na brežuljku sjeverno od današnjeg Trga Republike, na prostoru današnje stolne crkve i Kaptola.

1242. Gradec (na susjednom brdu) postaje *slobodni kraljevski varoš* »Zlatnom bulom« kralja *Bele* IV

Dio sadržaja ZLATNE BULE:

»Budući da smo htjeli u Zagrebu na brdu Gradecu sagraditi slobodan grad i tamo sazvati građane i onaj dio kraljevstva utvrditi i učvrstiti zbog sigurnosti granice i drugih koristi, nakon što smo se posavjetovali s dragim i vjernim našim Dionizijem, banom čitave Slavonije, i drugim prvacima kraljevstva, koji su jednoglasno odobrili ovu našu namjeru i volju, proveli smo u djelo svoju nakanu. Dopustili smo da na spomenutom brdu bude slobodan grad, da se građani slobodno nasele i da imaju, drže i čuvaju stalne zemlje i posjede, prava i slobode koje smo doznačili i potpisali«

1256. kralj daje gradskoj općini pravo održavanja godišnjeg *Markovog sajma* uz crkvicu sv. Marka

1257. Gradec je utvrđen. Tada nastaje i južna kula – današnji *Lotrščak*

14. st. u Gradecu i njegovim pograđima ima oko 400 kuća i oko 2000 stanovnika. Pored Hrvata, u varoši žive i Nijemci, Mađari i Talijani

- Gradi se kovnica banskog novca
- prva škola kraj crkve sv. Katarine gdje đaci uče čitati, pisati i računati. Učitelj je svećenik ili svjetovna osoba, a plaća ga općina. Imućniji roditelji plaćaju sami školarinu.
- prvi bubnjar Gradeca zvao se Georgije
- prvi ljekarnik na Gradecu (1355. god.)
- umrli građani pokapaju se oko crkava, a najugledniji u samoj crkvi.
- prvo selo koje je pripalo Gradecu bilo je selo Dedići.
- u 15. st. javlja se velika opasnost od Turaka
- harala kuga Gradecom. Zbog toga je sagrađena kapelica u čast sv. Fabijana i Sebastijana, zaštitnika protiv kuge, na sjeverozapadnom uglu crkve sv. Marka, a na njenom pročelju ugrađen je najstariji sačuvani kameni grb Gradeca
- velika pažnja posvećuje se školovanju učenika koji su pokazivali smisao za lijepo pisanje. Takvi k r a s o p i s c i bili su vrlo traženi ljudi.
- djelovanjem zagrebačkog kanonika, učenog Hrvata *Ivana Viteza od Sredine* (1400–1472), Gradec postaje jednim od istaknutih kulturnih žarišta Evrope.

»Zlatna bula« kralja Bele, 1242. god.

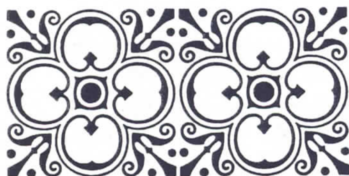
Slika Majke Božje u Kemenitim vratima

LEGENDA O SLICI MAJKE BOŽJE NA KAMENITIM VRATIMA

Prema pričanju suvremenika Krčelića (Krčelić, Annuae) Kamenita vrata stradavala su u velikim požarima koji su harali Gričem. U posljednjem 1731. izgorjeli su svi drveni dijelovi zgrade i pokućstvo u stanu udovice Modlar na prvom katu.

Ostala je pošteđena jedino slika sv. Marije s djetetom koja je nađena neoštećena u pepelu. Marija je na slici prikazana kao kraljica anđela. Autor i vrijeme nastanka slike su nepoznati, ali se predpostavlja da je ona vrijedno djelo domaćeg slikara 17. st. Budući da se slika održala u požaru, pripisana joj je čudotvorna moć.

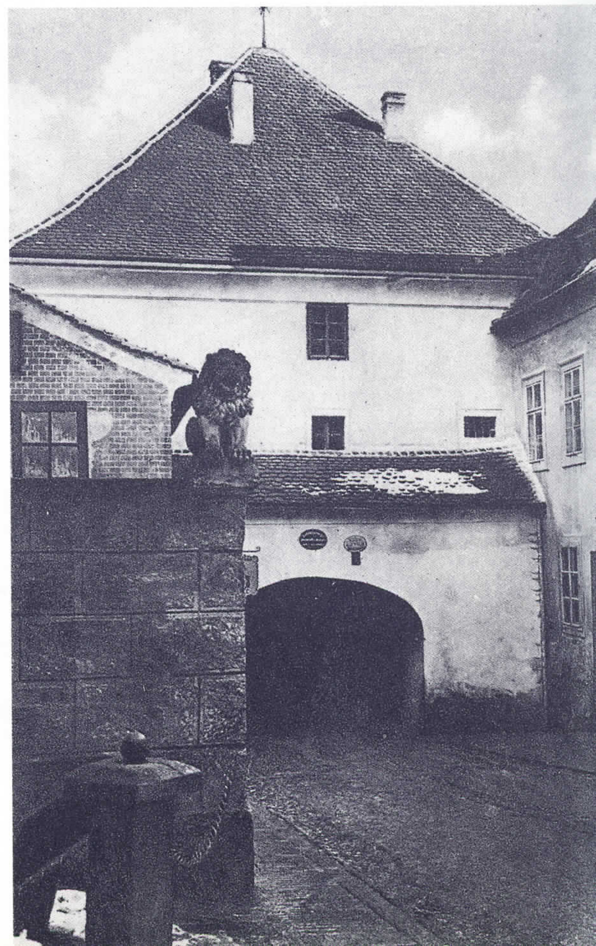

Udovica Modlar dala je pod svodom Kamenitih vrata podići oltar i smjestila je na nj, a tu se nalazi i danas. Od tada, Kamenita vrata imaju karakter Gospina svetišta. Povrh slike na oltaru bio je natpis, kojeg danas nema, a glasio je: »Pomoćnica u svim nevoljama i protiv požara«.

(Izvor: L. Dobronić: Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i sad, ŠK, Zagreb, 1986.)

Kamenita vrata u Zagrebu

Kula Lotrščak sa sjeverozapada

Vladimir Nazor

LOTRŠČAK

Zvona su tvoja vješta grla neka:
Notama svojim zvučno pređe pletu
I pjevaju nam, uv'jek topla i meka,
Jutarnju radost i večernju sjetu.

Zipku nam njišu, ljuljaju nam raku,
Uspavljuju nas kao djecu, uče
Redu i miru i odricanju, i svaku
Nevolju blaže, tješeć bruje i zuče.

Nad gradom mjeden-zvuci lete i plove...
Al' pod njim nešto lupa il' netko laje
Srdito i zdvojno. Kazat ja ću, šta je:

Duboko negdje, silom ušutkano,
Izgrizlo rđom, smećem zatrpano,
Lotrščak zvono na uzbunu zove.

(1939)

O LOTRŠČAKU.........

Kula uz nekadašnja mala vrata Dverce na Strossmayerovom šetalištu smatra se do danas najbolje sačuvanim objektom obrambenog sistema. Nalazi se na južnom gradskom bedemu, a nazvana je LOTRŠČAK po zvonu »campana latrunculorum« (zvono lopova). S nje se zvonilo svake večeri prije zatvaranja gradskih vrata.

Kula LOTRŠČAK je među Zagrepčanima naročito popularna zadnjih stotinu godina otkad svakog dana s njezina prozora top javlja točno podne. Osim topa, danas se u njoj nalazi i galerijski prostor.

»Razdrljeni starac Lotrščak svjedok je vremenu i prostoru. Taj oglodani kralj Gradeca u sivoj olinjaloj dolami što izduženim vratom zirka na kaptolske dvore i njihove oce, koji sebe bijahu smatrali tutorima gradečkih velikaša i bogataša, a učiteljima gradečke mladeži jer Gradec nije imao svoje škole, već skučenost duhovnu – sada mi liči na svjetionik u tjesnacu kroz koji plove lađe punim jedrima.

Tutanj topa s Lotrščaka uplašio je mene i golubove. Podne. Zagrebačko podne. Ovo je podne ljepše od svih podneva na svijetu. Ljudi naravnavaju satove. Neki bace pogled prema Markovom trgu kao da ne vjeruju vezi Grinića, Griča i Lotrščaka po kojima puca ovaj stari top, a stoljećima Zagrepčani štelaju svoje vure prema zvonjavi crkvenih zvona po kojima je bilo podneva, prema tome kako je išla zvonarova vura i pojedine crkve, svi vjerovahu zvonima i zvonarima.

Gradečka djeca odlazila su na Kaptol u školu gdje je uz biskupiju od dvanaestog stoljeća postojala katedralna škola.......

U samom začetku 14. st. došlo je do velike svađe između Kaptola i Gradeca što je ponukalo gradečke velikaše da ne šalju svoju djecu na Kaptol u školu pa razmišljahu kako će stvoriti svoju vlastitu. Jedini problem bijaše im učitelj pa tu čast i muku udijelišе gradskom bilježniku. A dalje, trebalo je puna tri stoljeća do jedne jedine srednje škole i da ne bi poduzetnoga gospodina Benedikta Blažekovića, koji poziva jezuite da osnuju klasičnu gimnaziju, dugo bi Gradec čekao u mraku...

Neka magnetna moć vuče me starom ljepotanu s kojega svakog dana točno u podne puca Grički top. Koliko je točnih podneva priopćio mome gradu? Mene je trgnuo iz sanjarenja, prekinuo mi misli, ili razgovor s prijateljima, tisuću, stotinu trideset i osam puta, računajući nekoliko prestupnih godina. Točno sam izračunao. Kad bi mi netko bacio žabicu pod noge, naljutio bih se. Na starog vremesječu, koji mi riče iznad glave, nikad se nisam naljutio...

Dugo razmišljah kako čovjek može zavoljeti jednog običnog topa.

Nikola Pulić: »Proljeće na Griču«, Zagreb, 1976.
Zagreb, 1976.

IKONOGRAFIJA U PREDSTAVI »KĆI LOTRŠČAKA«

Sv. Marko Evanđelist
(lat. Marcus Evangelista)

Poznati lik pisca jednog od četiriju Evanđelja. Biblijski stručnjaci smatraju da je Markovo evanđelje napisano prvo od svih. Prema legendi, dok je propovijedao evanđelje duž obala Jadrana, zahvati mu lađu strašna oluja i natjera je među otočića i sprudove. Tu mu se ukaza anđeo i reče: »Na ovim lagunama izrast će veliki grad tebi u čast!« Četiri stotine godina nakon toga bio je utemeljen grad Venecija. Gotovo redovito, uz lik sv. Marka prikazuje se krilati lav i to zato što njegovo Evanđelje naglašava kraljevsko dostojanstvo Isusa Krista.

I. Meštrović: Sv. Marko Ev.

Sv. Emerik
(lat. Emericus; hrv. još: Mirko, Imbro, Imre)

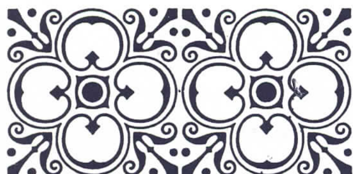
Sv. Emerik je bio mađarski kraljević, sin kralja Stjepana i kraljice Gizele. Prema legendi bio je blag mladić koji je život proveo u molitvi i pokori. Svetkovina mu je 4. studenog. Štuje se u prvom redu u Mađarskoj i sjevernoj Hrvatskoj do Kupe u Slavoniji.

Početkom 14. st. sagrađena je pred stolnom crkvom i mala župna crkvica sv. Emerika. Danas više ne postoji. U crkvi u Šestinama nalazi se oltar posvećen sv. Emeriku.

Sv. Lucija

Sv. Lucija
(lat. Lucia)

Potječe iz Sirakuze na Siciliji. (3. st.) Bila je kći neke plemenite gospođe Eutihije, koja je trpjela od teške bolesti što se smatrala neizlječivom. Luciji se ukaza sv. Agata uvjeravajući je da će joj majka ozdraviti, no da će ona sama podnijeti mučeništvo.

Legenda priča kako je jedan od njezinih prosaca bio toliko očaran njezinim očima da se nikako nije mogao smiriti. U strahu da njezine oči ne bi mladića navele na zlo, Lucija sama iskopa sebi oči i pošalje ih mladiću.

Zato se sv. Lucija prikazuje s očima na pladnju ili ih drži u ruci. Ostale oznake sv. Lucije su bodež i rana na vratu, zatim svjetiljka koja označava božansku mudrost. Kako ime Lucia dolazi od riječi l u x, što znači »svjetlo«, to može biti razlogom da joj se kao oznaka pridaju i oči i svjetlo. Svetkuje se u prosincu. Kod nas je zaštitnica Turopolja.

Sv. Juraj
(lat. Georgius)

Po tradiciji, rimski vojni časnik, mučenik godine 303. u Kapadociji (*Mala Azija*) za Dioklecijanova progonstva kršćana.

Svetkuje se 23. travnja. U agrarnim i stočarskim sredinama, kakva je bila i naša, Juraj je postao par excellence zaštitnik zemlje, usjeva, zelenila i stoke pa je u toj funkciji (*posebno kod Slavena*) supstituirao starije, predkršćanske agrarne i stočarske kultove.

Zaštitnik je križara, vitezova, vojnika i svih obrta koji su u vezi s ratovanjem. Od 12. st. prikazuje se u zapadnoj ikonografiji kao vitez i konjanik, odjeven u odoru ratnika sa štitom i kopljem kojim ubija zmaja. (*Fernkorn, Zagreb*).

Kao i sv. Lucija, kod nas zaštitnik je Turopolja.

(Izvor: »Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb, 1979.)

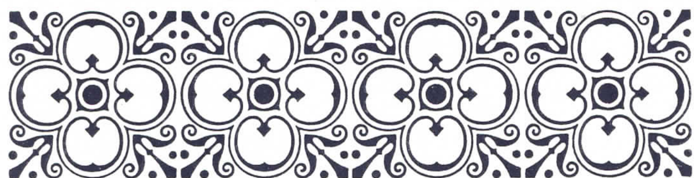

Grb plemenite općine Turopolje

Trg sv. Marka u prošlom stoljeću

O ŽUPI Sv. MARKA U ZAGREBU

O izboru sv. Marka za crkvenog zaštitnika novog kraljevskog varoša Gradeca odlučili su najutjecajniji i najimućniji građani Latini iz biskupskog Zagreba koji su do tatarske provale u Hrvatsku i uništenja Zagreba stanovali u Vlaškoj vesi. Crkva je građena istovremeno s gradskim utvrdama u 13. st. U tom stoljeću, kraljica Marija je odredila da patronat nad crkvom ima grad, a ne biskup.

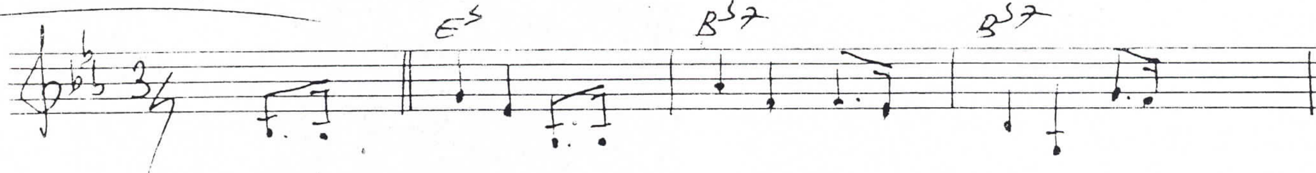
U 14. st. spominje se prvi orguljaš u crkvi sv. Marka što ujedno znači i prvi spomen orgulja u našoj zemlji.

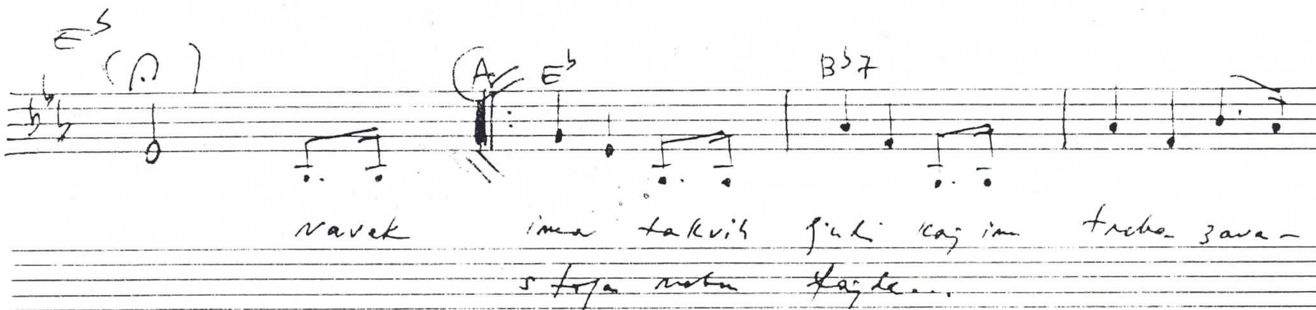
Danas se crkva sv. Marka smatra najljepšom sakralnom galerijom. (*Babić, Kljaković, Meštrović*)

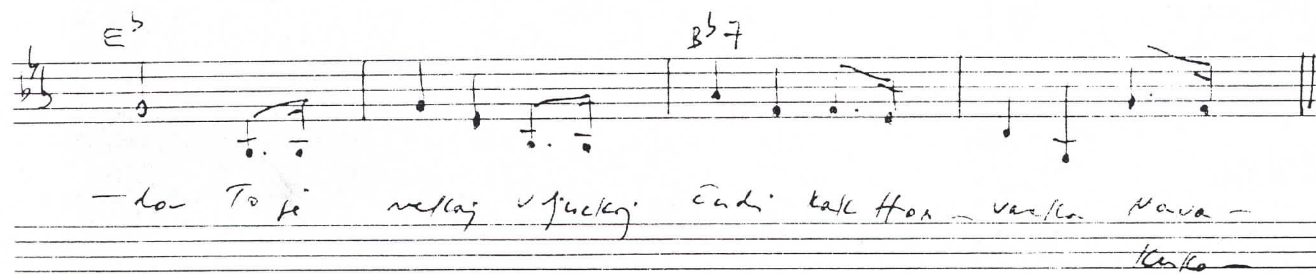
(Izvor: »Sv. Marko u Zagrebu«, Zagreb, 1981.)

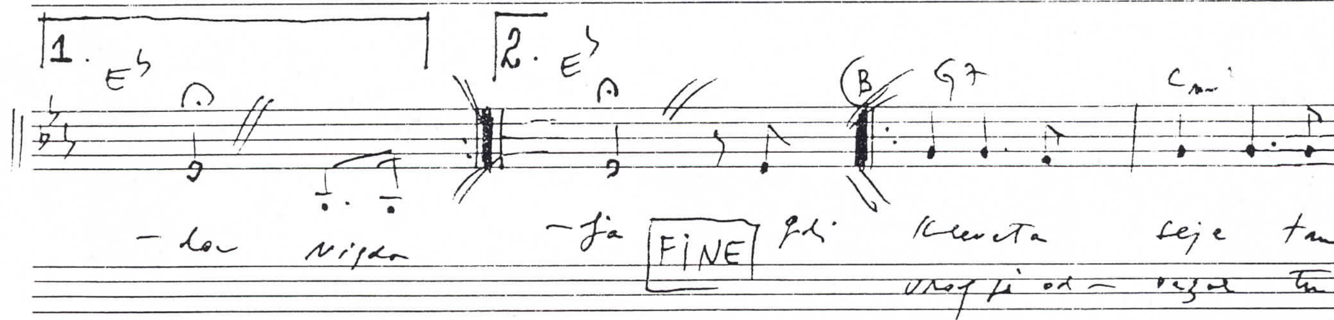
„NAPITNICA"   "Rodu o jeziku" (STR. 27)

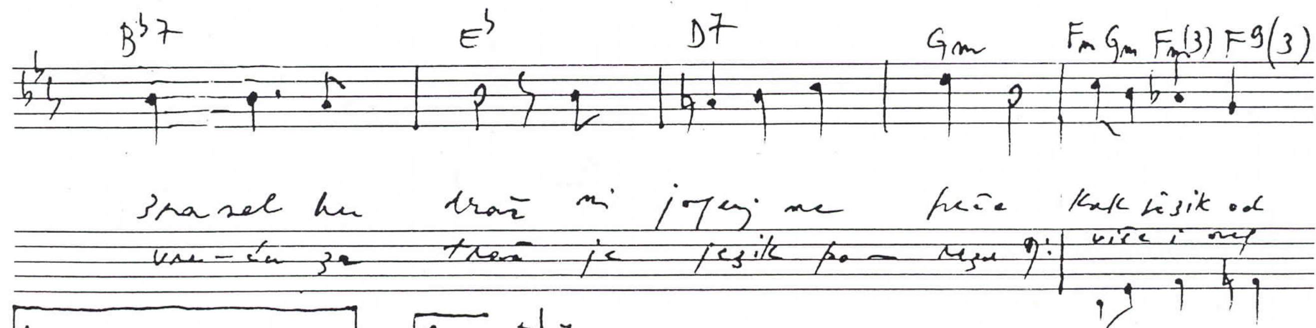
BM ♩ = 116 ("MAZURKA")   Glaz: ARSEN D.

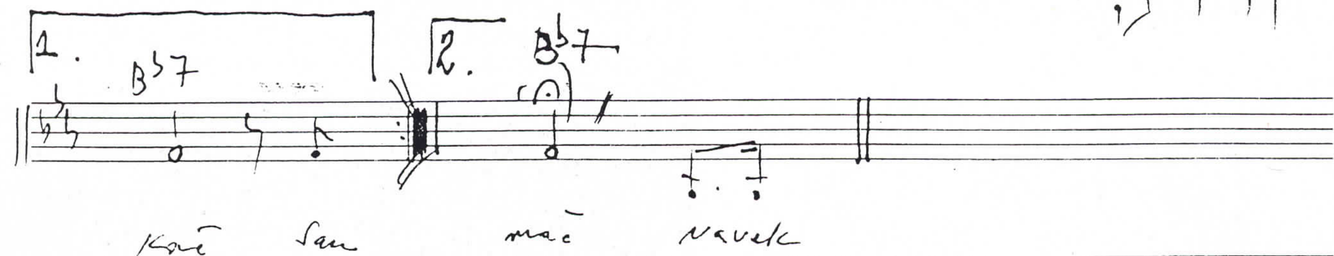

DAL 𝄋 AL FINE / SENZA RIPET. /

»KĆI LOTRŠČAKA«

DRAGUTIN BRITVIĆ

RODU, O JEZIKU

Navek ima takvih ludi,
kaj im paše zavada,
to je, nekak, v luckoj čudi,
kak horvacka navada.

Nigda od tog nebu fajde,
bude zlo i nevolja,
Al se v sakom žitu najde
kukolja.

Gdi kleveta seje,
tam zrasel bu drač.
Ni jogenj ne peče
kak jezik od kač.

Sam vrag je odvezal
tu vreču za trač.
Je jezik porezal
i više neg mač.

PROLOG

Tam malko gore, gdi još straži turenj,
gdi sako polne puca grički top,
su zvečer cajti za negdašnje vure,
nazaj se vrte kak magnetoskop.

Preskače cajger stoleča kak jarke,
ni pol napunil ni šesnajsti vek,
spred hiž su suci, peki i filjarke,
kak je binu risal Bahunek.

A zmed njih, kak cucek,
načuljenih vuh,
zalarfani človek,
landravec, duh...

Na jeziku trpek,
a dober kak kruh,
sam Histrion, dijak,
sam potepuh.

Ob devet zvoni, grad zapira Dverce,
da nemre nuter saki fičfirič,
al reč je mašta, lahka je kak perce,
a Histrion je preoplečen tič.

Tič, kaj se stoput v vražjem loncu kuval,
vse tajne z kmice zvekel bu na dan,
i pak bu Gradec s Kaptolom ratuval,
i cinkuš z turnja zvonel bu na stran.

I tam bu, kak cucek,
načuljenih vuh,
zalarfani človek,
landravec, duh...

Na jeziku trpek,
a dober kak kruh,
sam Histrion, dijak,
sam potepuh.

V. Kirin: Lotrščak

EPILOG

Sem listal leta, išla su kak vure,
sem spukal bršlan i razgrnul slak,
zvonica Manda pak je došla v turenj,
se pak od sreče smejal Lotrščak.

Al denes zvečer štel sem još i više.
Sem v jenu lepu domišljiju sel.
Spred štengi, gdi sem z Tkalčićeve zišel,
v toj domišljiji Zagorku sem srel.

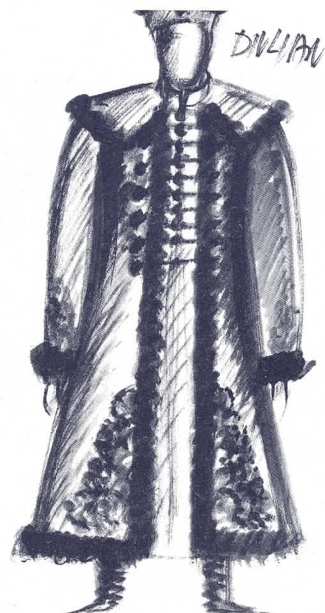
Je stala v svetlu, kak da se špancira,
kak da se čudi, kaj se žuri grad.
Je štela znati, kam se svet taj zbira?
Sem rekel samo: »Imaju ga rad!«

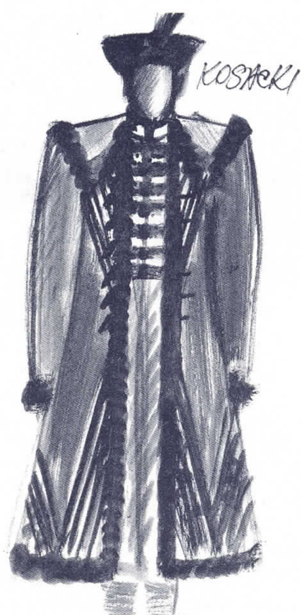
A kaj bum zmišljal lepe reči fale,
em, ja sem samo jeden Histrion.
Bu ostal kipec, ja bum prešel dale.
A negdi v glavi furt je zvonel zvon.

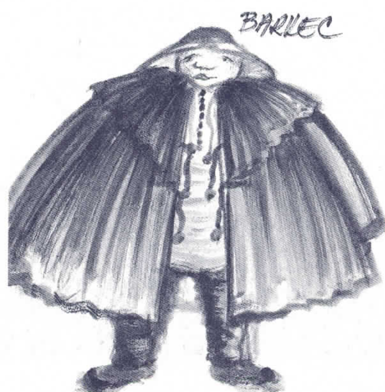
Skice kostima
Ingrid Begović
za predstavu
»Kći Lotrščaka«

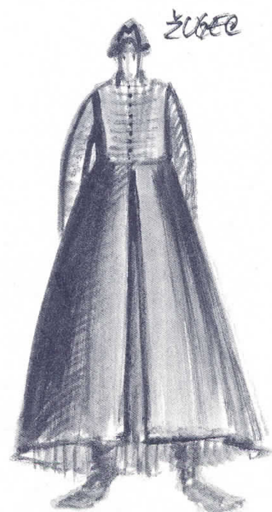

MARIJA JURIĆ ZAGORKA

KĆI LOTRŠČAKA

PREMIJERA: *28. srpnja 1990.*

Redatelj .... ZLATKO VITEZ
Pomoćnik redatelja .... ŽELJKO GARBAJS
Scenograf .... ZORAN ZIDARIĆ
Kostimograf .... INGRID BEGOVIĆ
Glazba .... ARSEN DEDIĆ
Stihovi .... DRAGUTIN BRITVIĆ
Obradio .... SINIŠA LEOPOLD
Dramaturg .... ŽELJKA TURČINOVIĆ
Asistent kostimografa .... ĐURĐA JANEŠ
Mačevanje .... ANTE DULČIĆ
Slikarski radovi .... RUDI LABAŠ

OSOBE:

Pogledić, turopoljski plemić .... KREŠIMIR ZIDARIĆ
Živko, njegov sin .... SLAVKO JURAGA
Tuškan, turopoljski plemić .... ANTUN TUDIĆ
Kosacki, kastelan kneza Brandenburga .... DRAGOLJUB LAZAROV
Čupina, njegov četovođa .... DAMIR MEJOVŠEK
Divljan .... ZLATKO OŽBOLT
Plemenščak .... EMIL GLAD
Manduša, njegova kći .... SANJA MARIN
Iglica, grički krasopisac .... FRANJO KUHAR
Mirko, grički ptičar .... ŽELJKO DUVNJAK
Boltek, njegov otac .... SVEN LASTA
Benedikt Crveni, grički mesar .... ČEDO VUJIĆ
Žofa, grička filjarka .... BRANKA CVITKOVIĆ
Benčić, grički sudac .... STEVO KRNJAIĆ
Smolko, prezivač .... JOSIP MAROTTI
Mekina, kaptolski građanin .... DRAŽEN KÜHN
Barilec, grički građanin .... DANKO LJUŠTINA
Žugec, grički građanin .... ŽARKO POTOČNJAK
Mirša, svećenik .... VINKO KRALJEVIĆ
Tomo, sluga .... DAVORIN BERŠINIĆ
Histrion .... IVICA ŠIMIĆ
Vojnici: IVAN MILOŠEVIĆ, ROMAN JAGIĆ, IGOR MARŠIĆ, HERMAN AČKO, NEVINKO VDOVIĆ, IVAN VRANIĆ
Glazbenici: SREĆKO BRADIĆ (bisernica), ROMAN GROSS (brač I), HRVOJE PERKOVIĆ (brač II), SILVANA DIMNJAKOVIĆ (čelo), RANKO PURIĆ (bugaria), DARKO PLAFTARIĆ (berde)

Maska: SADIKA BEČIĆ
Majstor rasvjete: SAŠA MONDECAR
Efekti: HERMAN AČKO, IVAN MILOŠEVIĆ, ROMAN JAGIĆ
Izrada kostima: EDVARD PAKLEC, IVAN TURČIN

Tehničko vodstvo: IVAN VUKOVIĆ
Propaganda: MIROSLAV VITEZ
Umjetnički direktor: ZLATKO VITEZ

Nacrt spomenika Mariji Jurić Zagorki, rad kipara Stjepana Gračana, a glavni inicijator njegovog postavljanja u Zagrebu je Glumačka družina »Histrion«

O SPISATELJICI

MARIJA JURIĆ, književno ime *Zagorka,* novinarka i spisateljica (1873–1957.). Novinarsku karijeru kao jedini ženski profesionalni novinar započinje 1902. godine u *Obzoru,* ali surađuje u mnogim drugim listovima (*Male novine, Novi list, Narodni list*...).

Novele i pripovijetke objavljuje u hrvatskim, njemačkim, mađarskim i češkim novinama. Prvi roman *Roblje* objavljuje 1899.

Zatim slijede romani: *Vlatko Šaretić, Tajna Krvavog mosta, Grička vještica, Republikanci, Kaptolski antikrist, Gornjogradska kneginja, Crveni ocean* i *Tozuki.*

Kao dramska autorica javlja se 1901. godine jednočinkama *Što žena umije* i *Novi roman.* Njezino najbolje dramsko djelo je komedija *Jalnuševčani,* prvi put prikazana 1917. godine.

Već kao afirmirana novinarka i spisateljica pučkih romana, izuzetno popularna, dramatizira većinu svojih romana za *Hrvatsko narodno kazalište.*

Prvi veći scenski pokušaj bila je *Evica Gupčeva* koja u tematskom smislu znači prijelaz na povijesnu dramu. Slijede dramatizacije Šenoine *Kletve, Gričke vještice, Kćeri Lotrščaka, Suparnice Marije Terezije* i *Gordane.*

NARODNO KAZALIŠTE

TRG KRALJA ALEKSANDRA

Zagreb, srijeda 27. maja 1931. Predstava 346. Izvan predbrojke.

PROSLAVA 30. GODIŠNJICE KNJIŽEVNOG RADA MARIJE JURIĆ-ZAGORKE

PRVI PUT

Kći lotrščaka

Historijska drama u pet slika. Napisala ZAGORKA.

Redatelj: TITO STROZZI

Scenograf: MARIJAN TREPŠE

LICA:

Pogledić, turopoljski plemić	Jovan Gec
Živko, njegov sin	Miodrag Avramović
Tuškan, turopoljski plemić	Ljubomir Jovanović
Kosacki, kaštelan kneza Brandenburga	Josip Maričić
Čupina, njegov četovodja	Emil Karasek
Divljan	Tito Strozzi
Plemenšćak, gradjanin grada Griča	Franjo Sološek
Manduša, njegova kći	Nada Babić
Iglica, grički krasopisac	August Cilić
Mirko, grički ptičar	Andjelko Štimac
Boltek, njegov otac	Andrija Gerašić
Benedikt crveni, grički mesar	Branko Tepavac
Žofa, grička filjarka	Nina Vavra
Benčić, grički sudac	Gjuro Prejac
Smolko, prezivač	Martin Matošević
Mekina, kaptolski gradjanin	Viktor Bek
Barilec, grički gradjani	Alfred Grünhut
Žugec, grički gradjani	Zvonimir Tkalec
Mirša, svećenik	Ante Šoljak
Tomo, sluga, kod Pogledića	Viktor Leljak
Marta, služavka, kod Pogledića	Bogumila Vilhar
Marko, sluga Kuševića, turopoljskog plemića	Nikola Gašić

Turopoljski plemići, gradjani, gradjanke, vojnici, šegrti.

Radnja se dešava u prvoj polovici XVI. vijeka.

I. II. IV. i V. čin: na gradu Griču. — III. čin: kod turopoljskog plemića Pogledića.

Dulja stanka iza trećeg čina.

Nada Babić
u ulozi Manduše
iz 1931.

Marija Jurić Zagorka

GRIČKA VILA

Najpopularniji hrvatski pisac svih vremena zapravo i nije pisac, nego spisateljica.

Kako se to dogodilo da, kraj tolikih muškaraca koji su se laćali pera, baš jedna od malobrojnih žena postane najčitaniji autor? Odgovor na to pitanje posve je jednostavan: Zagorka je postala tako popularna zato što joj nije preostalo ništa drugo.

Ona je bila žena, pa zato nije mogla perom izboriti ni književnu slavu ni društvenu karijeru. A budući da je svakako željela pisati, mogla se okrenuti samo čitaocima, pa su se i čitaoci okrenuli njoj.

No, zašto Zagorka nije pisanjem mogla postići ništa veće niti značajnije od popularnosti? Zato što je bila pisac maloga naroda s velikim problemima.

U takvome narodu položaj literature uvijek je sasvim specifičan. Životni problemi su golemi, narod je ugrožen sa svih strana: etnički, ekonomski, socijalno, jezično, kulturno, i na sve druge načine. Tu se najčešće radi o biti ili ne biti. A kad su prilike takve, onda ni ljudi od pera ne mogu ostati po strani, onda se i oni moraju s tim problemima uhvatiti ukoštac ili se makar prema njima nekako odrediti. Malen je tu prostor-misle oni odvajkada – za nekakvu zabavnu literaturu, za lakoću i dokolicu, važnije su stvari u pitanju.

* * * * *

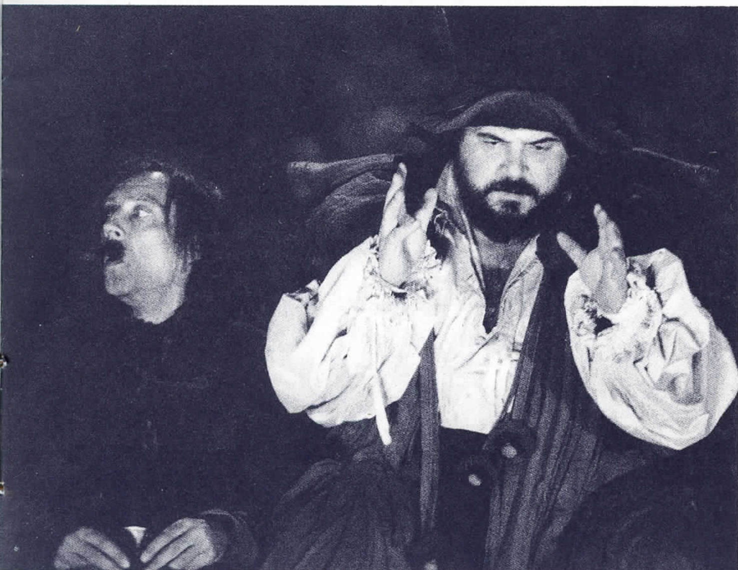
A s obzirom da je mnogima bila glavna i jedina lektira, ona je u životu tisuća ljudi odigrala onu istu ulogu koju u životu nekih drugih imaju Shakespeare ili Dostojevski, Gundulić ili Krleža. Njima je ona pružila sintezu životnog iskustva, važne ideje koje se vraćaju kroz čitav život. Njezine su knjige bile prepune obrazaca i arhetipova u kojima se može prepoznati svako iskustvo, od sasvim skromnoga, pučkog, pa do iskustva takozvane visoke literature.

I, to se doista i dogodilo. Zagorka je, i ne znajući da to čini, otkrila jedan novi književni kontinent: otkrila je da se kroz priču, kroz uzbudljivu, pa i kroz trivijalnu priču, mogu izricati društveno najrelevantnije misli i književno najdublje ideje. Otkrila je, dapače, da priča i nije samo posuda za literarne ideje i društveni angažman, nego i da jedno i drugo predstavlja prirodni sastojak svake dobre priče, da iz nje samo po sebi proizlazi.

Na tu je misao visoka književnost došla tek poslije, tek u naše doba. U naše je doba onaj tip literature što ga je pisala Zagorka otkriven kao nepresušno vrelo priča, ali i kao riznica svakovrsnih ideja, pa čak i takvih za koje autori tih priča nisu sanjali da se u njihovim djelima nalaze. Zato se u naše doba svjetski uspješna djela visoke umjetničke vrijednosti hvale svojom vezom s trivijalnom književnošću, s filmom ili sa stripom. Danas je priča-upravo priča Zagorkine vrste-postala neka vrsta književne visoke tehnologije.

A za Zagorku je priča bila jedini put, jedino što joj je preostalo, kao što joj je jedino bilo preostalo da se okrene čitateljima i da bude popularna. A sve to zato što je bila žena, što nije bila pisac, nego spisateljica. I sigurno bi joj bilo drago da može vidjeti kako danas mnogi pisci izmišljaju priče kao što je ona činila, kako svaki pisac koji drži do sebe teži da postane spisateljica.

Pavao Pavličić

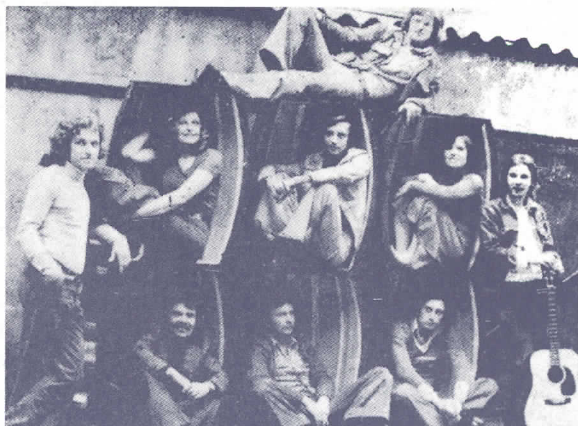

PETNAEST GODINA »HISTRIONA« I PET GODINA ZAGREBAČKOG HISTRIONSKOG LJETA

»Histrioni« prije 15 godina

1974. nastaje preteča »Histriona« »Rhinocerus«, koji se želi baviti pučkim kazalištem i doći tamo gdje kazalište nije nikad došlo. Stvoriti »našu« poetiku pučkog kazališta.
»Rhinocerus« počinje Paljetkovom »Pričom o Augusti« u jednoj vlaškouličanskoj sobi s jednim sandukom kao scenografijom i, naravno, glumcima.
Jedna soba postaje par excelance kazališni prostor.
Ruzzanteova »Mušica« početak je projekta »Ploveće kazalište« koji će postati Histrionova specijalnost.
No, »Rhinocerus« je trajao svega jedno ljeto. Glumci su otišli na svoju, a redatelj na svoju stranu.

1975. glumci iz »Rhinocerusa« osnivaju Glumačku družinu »Histrion«, a prva predstava grupe i prvi projekt Plovećeg kazališta bila je »Domagojada ili priobalni triptih«. Histrioni zajednički potpisuju režiju predstave pod umjetničkim vodstvom Zlatka Viteza.

1976. Stjepan Šešelj: »Krnjeval«, predstava koja se temeljila na starim pokladnim običajima svih hrvatskih krajeva, a itinerer Plovećeg kazališta obuhvaćao je baš ona mjesta gdje ti običaji još danas žive. (Pag, Kastav, Lastovo...)
Te godine igrala se i »Domagojada«.

1977. more je zamijenjeno kopnom, a izbor je pao na Hrvatsko zagorje. »Panoptikuš ili tragično spelavanje« bio je kolaž iz djela Krleže, Dončevića, Milkovića kojeg su zajedno sastavili Zlatko Vitez i Mladen Kuzmanović.

1979. Senker-Mujičić-Škrabe: *Glumijada* »Ploveće kazalište« opet na brodu.
»Ta predstava je postala neka vrsta autobiografije glumca, obogaćena mnogobrojnim referencama na svoju sudbinu u suvremenom svijetu koju su poletni Histrioni pretvorili u vatromet«. (V. Tenžera)

1980. Histrioni su prvi put posegli za stranim piscem, Shakespeareom kojem dadoše (ne samo oni) atribut pučkog pisca. »Oluja«.

1981. Ivan Brešan: »Arheološka iskapanja kod sela Dilj«, premijera održana na Bribirskoj Glavici u Dalmatinskoj zagori.
»Nikad dosad nisam gledao neku predstavu na otvorenom u kojoj je prostor tako surađivao s kazalištem« (I. Mrduljaš)
Te godine ponovno je plovila »Oluja«.

1982. u spomen velikanu hrvatskog kazališta dr. Branku Gavelli »Histrioni« predstavljaju »Diogeneša« T. Brezovečkog. Te godine obilježava se dvadeseta godišnjica smrti dr. Gavelle.
»Ploveće kazalište« tog ljeta radi tekst Christophera Marlowa: »Tragična povijest života i smrti dra Faustusa«.
Novost u »Histrionima« je redatelj. Ali i nije takvo iznenađenje – ime Georgija Para, čovjeka koji je u hrvatski teatar unio duh kolektivnog stvaralaštva što je i histrionski način kazališnog mišljenja.

1983. ponovo spisateljska trojka Senker-Mujičić-Škrabe koja »Hist(o ili e)rijadom zaokružuje svoju i histrionsku trilogiju. (Domagojada, Glumijada).

1984. Ivan Brešan: Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja«
Tog ljeta Mački i Bukare bili su česti u publici.

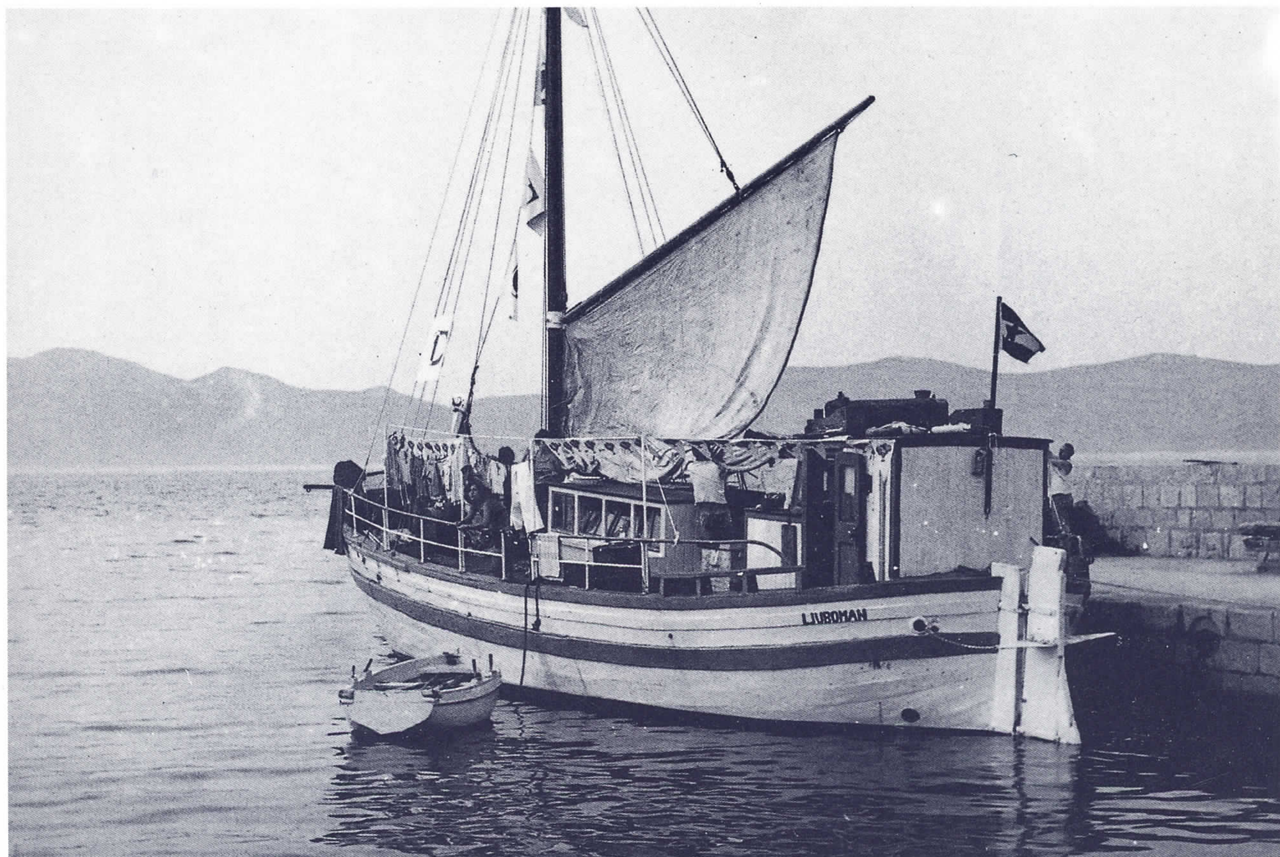
1985. S. Beckett: »U očekivanju Godota« u režiji B. Violića.
Kao s Parovim Faustom, tako i s Violićevim Godotom. Obje predstave trebale su biti postavljene u Gavelli, a kad se to izjalovilo »Histrion« ih uzima pod svoje.

1985. ponovo »Mrduša« na brodu.

1986. Histrion počinje raditi na dva kolosijeka.
»Ploveće kazalište« plovi s »Glumijadom« po Jadranu, a u Zagrebu se ustoličuje Zagrebačko histrionsko ljeto (ZAHI) i to predstavama:

Dubravko Jelačić-Bužimski:	Ponoćna igra
Režija:	Želimir Mesarić
P.C. de la Barca:	Zalamejski sudac
Režija:	Božidar Violić
Krešimir Dolenčić:	Bilo jednom u malom gradu
Režija:	Krešimir Dolenčić
Salih Isaac:	Zagrebačka kronika iliti grohoteska
Režija:	Želimir Mesarić

1987. Ploveće kazalište plovi s novom predstavom »Hidrocentrala u Suhom Dolu« Ive Brešana, a u režiji Zorana Mužića.
Na Opatovini, koja će postati stalna scena ZAHI-ja, predstava »Grička vještica« Marije Jurić Zagorke u režiji Mire Međimorca. Predstava postaje amblematska za povijesnu identifikaciju Zagrepčana, a park na Opatovini prije početka predstave liči na njujorški Times Square.

Brod na kojem je plovila »Domajogada«

»Histrioni« 1975. god.

1988. na brodu su mladi glumci zagrebačke Akademije s predstavom »Hvalisavi vojnik« Plauta, a na Zahi-ju stara histrionska predstava u novom prostoru, u režiji Zlatka Viteza i s novim Diogenešom, mladim Franjom Kuharom. Osim »Dogeneša« T. Brezovačkog, tog ljeta reprizira se »Grička vještica« i »Dnevnik malog Perice« Vjekoslava Majera, u režiji Zorana Mužića, predstava koja je tog proljeća doživjela premijeru u redovnoj produkciji »Histriona«.

1989. »Dnevnik malog Perice« predstava iz zagrebačkog miljea seli na Jadran, a u Zagrebu premijera povijesne drame Ivana Kukuljevića Sakcinskog: »Juran i Sofija« u režiji Koste Spaića. Histrioni žele obilježiti 150 godina igranja prve drame na štokavskom narječju. To je bio i povod dodjeljivanju Nagrade grada Zagreba Glumačkoj družini Histrion 1990.
Tog ljeta, osim »Jurana i Sofije« premijerno se izvodi »Kavana Torzo« Senkera-Mujičića-Škrabea-Dedića u zajedničkoj režiji Zlatka Viteza i Zorana Mužića.
Od starih histrionskih predstava na Opatovini se izvodi »Diogeneš« i »Grička vještica«

1990. »Ploveće kazalište« miruje. Brod je na popravku.
Na Opatovini ponovo Zagorka i »Kći Lotrščaka« u režiji Zlatka Viteza. I jedna neizvedena premijera zbog nerazumijevanja stanara Ilice 34 – »Spomen – ploča« Ivana Šibla u režiji Koste Spaića.
Na ZAHI-ju se izvode još Hadžićevi »Duhovi na Zrinjevcu« u režiji Koste Spaića (premijera ovog proljeća), Diogeneš i Kavana Torzo.

Scena ophodnje prije »Gričke vještice« 1987.

TV-spot proizveden u studiju ZAGREBTON-a
Režija: **Radovan Marčić**

GLUMAČKA DRUŽINA HISTRION

HISTRIONI zahvaljuju društvenim i radnim organizacijama što su nam pripomogli u ostvarenju ove predstave:

Zahvaljujemo Muzeju za umjetnost i obrt na posudbi zvona

PODUZEĆE CHROMOS Premazi
TVORNICA BOJA I LAKOVA — ZAGREB
Radnička cesta 43

robni magazin

STANOGRADNJA

TVORNICA DUHANA ZAGREB

STUDIO

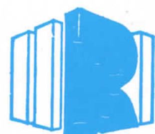

ZAGREBAČKA BANKA

GRAĐEVINSKA RADNA ORGANIZACIJA
„Radnik"
KRIŽEVCI

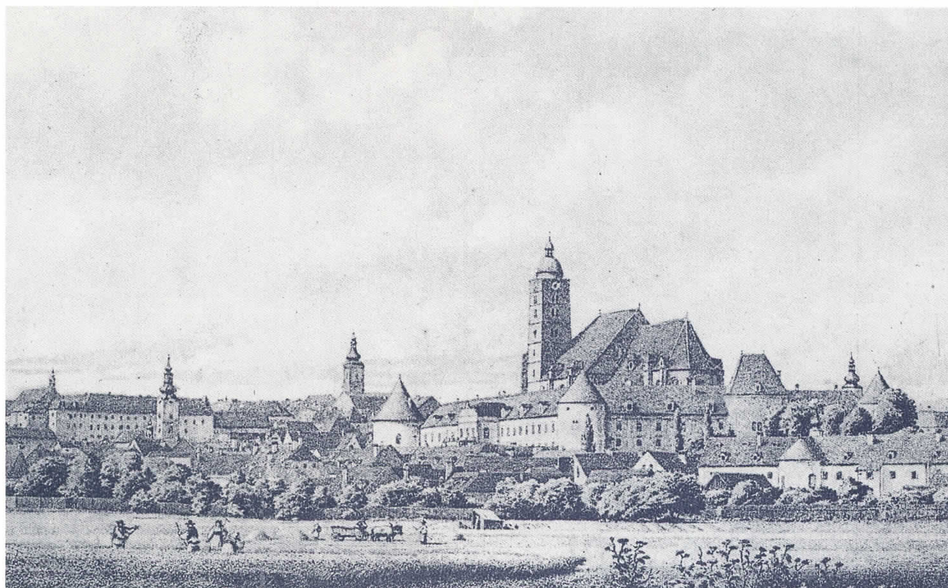
PRIVREDNA BANKA ZAGREB

GIRO

naša djeca

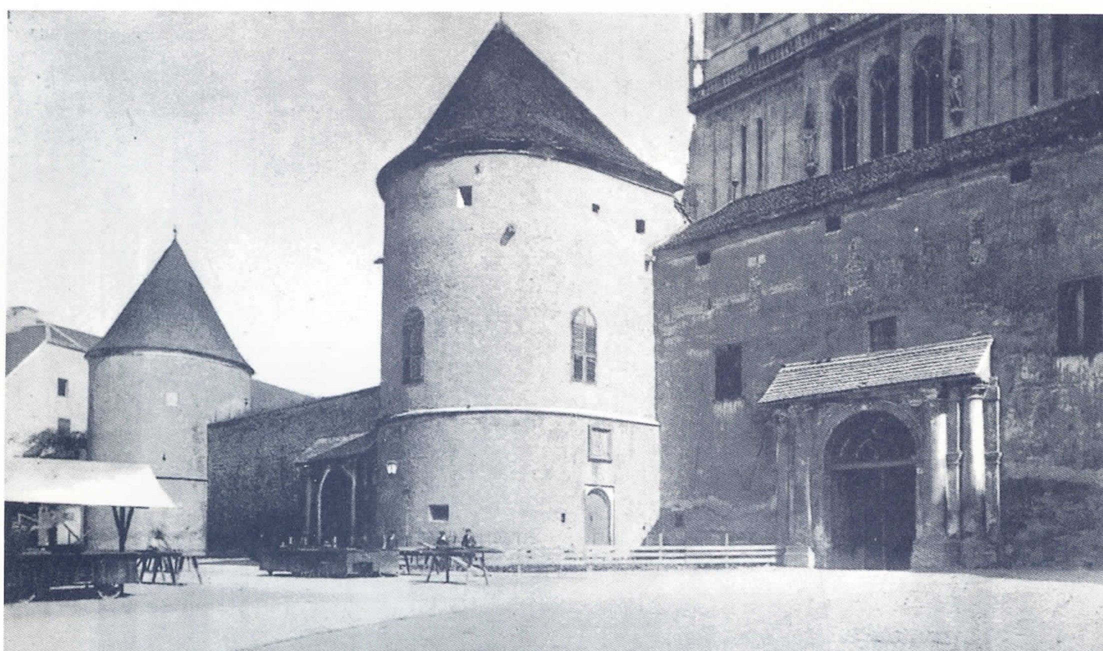
OOUR OFFSET TISAK

Zagreb oko 1860.

Sjeverno šetalište (Vrazovo) s ilirskom Kavanom na Kipnom trgu

Zidovi pred Katedralom s Bakačevom Kulom

15 GODINA »HISTRIONA«

GLUMAČKA DRUŽINA HISTRION

Izdavač: »Glumačka družina Histrion« • Za izdavača: Zlatko Vitez • Urednik kataloga: Željka Turčinović • Likovna oprema kataloga: Branko Vujanović • Fotografije: Renato Branđolica • Tisak: Naša djeca